

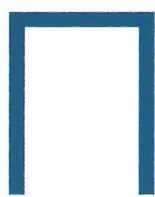
материал на Милена Узунова

ПРАВО

Толемият избор от възможности

20

специалност на фокус

Правото е специалност, която винаги ще бъде актуална. Годишни наред тия е една от най-желаните сред българските студенти, а все по-често наши сънародници избират да следват международно право в чужбина. Престижна професия, сигурен карьерен път, разнообразие от полета за развитие – всичко това превръща правото в атрактивна опция за кандидат-студентите. В следващите редове ще се опитаме да разясним възможностите за следването на право в България и чужбина, както и спецификите, свързани с обучението.

Видове правни системи и право

Най-общо правото се дели на две различни системи в световен мащаб – континентално и англосаксонско право. Разделението се базира на произхода, начина на организиране, структуриране и прилагане на правото и има основно значение в избора на държава, в която искате да следвате. Зад разликите между двете системи стоят сложни правни теории, затова ще обобщим само най-съществените фактори.

Континенталното, или още европейското, право (на английски *civil law*) се основава на древното римско право и неговите традиции, като включва две погзрпуи – френска и

германска система. Континенталното право най-общо е разпространено в Европа, Латинска Америка, Русия, както и страните от Далечния Изток – Китай, Корея, Япония. Англосаксонското или общото право (на английски *common law*) пък е характерно за държавите от британската общност – Великобритания, САЩ, Канада, Индия, Австралия. Този вид правно семейство е познато още като прецедентно, тъй като то е развито от съдиите чрез техните съдебни решения. Основен източник на това право е правният обичай, докато европейското право се базира на писания закон. В този смисъл традиционна характеристика на това право е наличието на конституция. Разлика се намира и в ро-

Повечето програми извън България се стремят да приложат интердисциплинарен и иновативен подход в обучението

лята на съдиите при свете различни групи. Съдията в европейското право съобразява решенията си с написаното в закона, докато съдията в общото право има основна роля във въвеждането на нови правила. Има и още много различия, основани на ролята на съдебните заседатели, тежестта на съдебните решения, влияние на правната доктрина и т.н.

Съществува и трето подразделение – религиозна правна система, характерна със строго придържане към религиозното право (мюсюлманство, индуизъм, юдаизъм).

Правото е сложна материя, която се занимава със сложни отношения. Ето защо структурата му е раздробена на множество по-общи сегменти, всеки от които със своя специфика: публично и частно право, материално и процесуално право, вътрешно и международно право, субективно и обективно право и други.

Право в България

В България обучението акцентира върху отделните категории право. Сред изучаваните дисциплини са:

- Конституционно право
- Гражданско право
- Административно право
- Вещно право
- Международно публично право
- Финансово право
- Облигационно право
- Наказателно право
- Трудово право
- Търговско право
- Данъчно право

Професията на юристите, както и специалността Право, са под специална държавна регулация. Според наредбата за получаване на висше образование в България такова по Право се придобива само при образователно-квалификационна степен „магистър“, която е с продължителност не по-малко от 10 семестъра. Възможни са редовна и задочна форма на обучение. При задочната форма обикновено се учи 6 години. Трудова правоспособност се придобива след стаж и полагане на нов изпит. Всички акредитирани висши учебни заведения в България се придържат към тези правила, което прави условията за прием, кандидатстването и процесите на обучение много сходни. И все пак, класацията на висшите училища на МОН отсъжда следните позиции на българските вузове за специалност Право:

	Университет	Резултат
1.	Софийски университет „Св. Климент Охридски“	61
2.	Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“	54
2.	Университет за национално и световно стопанство - София	54
3.	Нов български университет - София	53
4.	Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“	52
5.	Русенски университет „Ангел Кънчев“	48
6.	Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“	47
6.	Югозападен университет „Неофит Рилски“ - Благоевград	47
7.	Бургаски свободен университет	45

Източник: МОН, 2018

Кандидатстването по Право в България традиционно се свързва със сериозна подготовка по предметите български език и литература и история. Освен отлични оценки в дипломата за средно образование, кандидатите трябва да държат писмени изпити по тези дисциплини, а конкуренцията за специалност Право обикновено е силна.

Право в чужбина

В чужбина, за разлика от България, се присъжда бакалавърска степен по Право. Съществуват множество видове степени и абривиатури като LLB (Bachelor of Laws), LL.M (Master of Laws), JD (Juris Doctor), JM (Juris Master) и още. Вузовите програми варират според избраната дестинация и университет. В повечето държави най-разпространена е LLB – бакалавър по право, която дава възможност на завършилите да се явят на изпити, след които могат да практикуват професията адвокат. На някои места LLB се среща и като BL (Bachelor of Laws), като този вид програми обхващат и други предмети в сферата на хуманитарните науки.

В САЩ и Канада популярна степен е Juris Doctor, за която се кандидатства след вече получена бакалавърска диплома в различна сфера на обучение. Продължителността на JD обикновено е три години. Магистър по право (LLM) се възприема по-скоро като специализация в определена сфера (като данъчно право) след получаване на степен JD. Всички тези програми са с предназначение кариерно развитие, но съществува и възможност за получаване на докторска степен по право – PhD, доктор по право или JSD (Doctor of Juridical Science).

За разлика от българските програми, фокус в чужбина, особено в по-общото ниво бакалавър, не са отделните видове право, а позицията на правото в международната среда и неговите връзки с бизнеса. Разбира се, изучават се и отделните сегменти, но повечето програми извън България се стремят да приложат интердисциплинарен и иновативен подход.

Кандидатстване

В чужбина освен многото видове програми се изисква и малко по-специфичен процес на кандидатстване от стандартната процедура. Кандидатите за специалност Право в САЩ и Канада например държат The Law School Admission Test (LSAT). Във Великобритания пък се държи LNAT (Law National Admissions Test). Към това прибавяме и високи резултати от езикови сертификати, както и отлични оценки от дипломата, препоръки, есе или мотивационно писмо. Завършилите студенти и практикуващи вече юристи пък може да се нуждаят от International Legal English Certificate (ILEC) – международен английски езиков сертификат, удостоверяващ нивото на владене на английски език откъм неговата юридическа терминология.

Висшето образование по специалността и следдипломните квалификации е добре да са съобразени с държавата, в която възнамерявате да работите

Университети

Според международната класация за световно образование QS, водещите институции за обучение по право се намират в САЩ и Великобритания. В Европа челни места заемат и университетите в Холандия и Белгия.

Топ 10 университета по право в Европа

	Място в света	Университет	Държава
1.	2.	University of Cambridge	Великобритания
2.	3.	University of Oxford	Великобритания
3.	9.	LSE	Великобритания
4.	12.	UCL	Великобритания
5.	20.	King's College London	Великобритания
6.	25.	University of Edinburgh	Великобритания
7.	30.	Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne	Франция
8.	32.	Leiden University	Холандия
9.	34.	Queen Mary	Великобритания
10.	42.	KU Leuven	Белгия

Топ 5 университета по право в САЩ

	Място в света	Университет
1.	1.	Harvard University
2.	4.	Yale University
3.	5.	Stanford University
4.	6.	New York University
5.	7.	University of California, Berkeley

Признаване на дипломата

Наличието на толкова много различни програми е причина за трудности в признаването на диплома по право. Първо-то и най-важно нещо е да вземете под внимание факта, че дипломата и потенциалната месторабота са в пряка зависимост от двете основни правни системи в света. Отделно от това, всяка държава има свои закони. Ето защо от завършването на право в една държава, до практикуването в друга има задължителен процес по признаване на дипломата, специализация и получаване на правомощия за упражняване на професия. Висшето образование по специалността и особено следдипломните квалификации е добре да са съобразени с държавата, в която възнамерявате да работите. Ако все пак имате амбиции за международно обучение по право, имайте предвид, че в България диплома по Право от чуждестранен университет се признава, ако е магистърска след поне 5 години обучение (10 семестъра). Иначе казано, с бакалавърска диплома по Право няма как да получите трудова правоспособност на юрист у нас.